

บทบาทที่แท้จริงของกฎหมายสิทธิบัตร กับการถ่ายทอดเทคโนโลยีในประเทศไทย

ปุ่น วิชชุไตรภพ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองทางด้านสิทธิบัตรของประเทศกำลังพัฒนา กรณีประเทศไทย และประเทศพัฒนาแล้วเช่นสหรัฐอเมริกา ทั้งยังศึกษาปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ จากการที่ไทยได้เข้าร่วมการคุ้มครองกฎหมายสิทธิบัตรในเวทีระหว่างประเทศเพื่อทราบแนวทางในการใช้กฎหมายสิทธิบัตรลดการผูกขาดทางเทคโนโลยี รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายสิทธิบัตรให้มีบทบาทต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีในประเทศไทยได้อย่างแท้จริง ผลจากการศึกษา พบว่า แนวความคิดของกฎหมายสิทธิบัตรในประเทศกำลังพัฒนานั้นแตกต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้วโดยสิ้นเชิง โดยประเทศกำลังพัฒนาได้มีแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดการประดิษฐ์ของคนในชาติและมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่แท้จริง ซึ่งเป็นมุมมองในเรื่องผลประโยชน์คนในชาติที่จะได้รับจากการมีกฎหมายสิทธิบัตร ตรงกันข้ามกับประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งมองว่าการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดจะส่งผลให้เกิดการค้า การลงทุนที่เพิ่มขึ้นไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา ฉะนั้น ประเทศพัฒนาจึงมีการบังคับใช้กฎหมายสิทธิบัตรที่เป็นสากลโดยใช้มาตรการต่าง ๆ กีดกันให้ประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงไทยให้ต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรอยู่ตลอดเวลา โดยมีสหรัฐฯเป็นแกนนำจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ เพื่อเป็นเวทีเจรจาสิทธิบัตรระหว่างประเทศ ซึ่งความจริงแล้ว การมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดจะส่งผลให้ระบบสิทธิบัตรถูกใช้เป็นเครื่องมือปิดกั้นการเข้าถึงเทคโนโลยี สร้างอุปสรรคในการถ่ายทอดเทคโนโลยี ทำให้เกิดการผูกขาด สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดสิทธิบัตรจึงมีราคาแพง ทั้งยังก่อให้เกิดการฉวยกำไรทางชีวภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาอีกด้วย ดังนั้น ข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1. ควรออกมาตรการควบคุมราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดสิทธิบัตร โดยการจัดตั้งองค์กรหนึ่งเข้ามาดูแล เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการกำหนดสินค้าที่สูงเกินไป อาจทำได้โดยประเทศกำลังพัฒนารวมตัวกันจัดตั้งองค์กรขึ้นควบคู่ไปกับมาตรการลดภาษี

* คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
118 หมู่ 3 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
เมลล์: pvichutripop@hotmail.com

การนำเข้า 2. เร่งออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาจจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน ในกรณีที่ประเทศที่พัฒนาแล้วเข้ามาวิจัยและพัฒนาจะต้องจ่ายค่าตอบแทนให้กับประเทศเจ้าของด้วยหรือการเป็นเจ้าของสิทธิบัตรร่วม 3. ออกมาตรการที่จะช่วยลดการผูกขาดและทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างแท้จริง โดยการให้สิทธิพิเศษแก่ประเทศเจ้าของเทคโนโลยีที่ยอมลดเงื่อนไขข้อจำกัดในการทำสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี ให้กับกิจกรรมการลงทุนอื่น ๆ ที่เข้ามาลงทุนในนามของประเทศนั้น ๆ ทุกกิจกรรม ทุกบริษัท และ 4. ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของไทยเพื่อเร่งสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อที่จะมีนักวิจัยเพิ่มขึ้นในอนาคต อันจะเป็นการลดการผูกขาดทางเทคโนโลยีได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สิทธิบัตร เทคโนโลยี การถ่ายทอดเทคโนโลยี

Roles in the Patent Law: A True Technology Transfer in Thailand

Poon Vichutripop*

Abstract

This research aims at examining the concept of patent protection of developing countries: the case study of Thailand, and developed counterparts: the case study of the United States. It also aims at investigating various problems and effects – as Thailand has participated in the patent protections on the international stage – to understand the “measure of reducing limitation the monopoly of technology” and “measure of patent law enforcement which is properly and truly successful in the part of technology transfer”. It is found that concept of the patent law in the developing countries is different from the developed ones thoroughly. Specifically, the above-mentioned concept of the developing countries focuses upon their citizens’ invention and technology transfer in the countries. This can be seen as the promotion of the nation’s public interests. On the other hand, the said concept of the developed countries mostly indicates that strict patent laws are capable of promoting trade and investment increasingly in the developing countries. Therefore, the strict patent laws need to be enforced as an international agenda. As a result, in order to attain this goal, several pressure measures have been applied to the developing countries – including Thailand – in order to amend their patent laws all the time under the guidance of US-led organizations in the international forum. In fact, the strict patent laws push the patent system as an obstacle to technology access and transfer. Moreover, they also result in a monopoly on the

* Faculty of Law, National Institute of Development Administration.
118 Moo 3, Sereethai Road, Klong-Chan, Bangkok, Bangkok 10240, THAILAND.
E-mail: pvichutripop@hotmail.com

technology – causing unreasonable price of patented goods and products, and an invasion of bio-resources and local wisdom of the developing countries. Accordingly, the author has some suggestions as the following. First, laws on the measures for controlling the price of patented goods and products should be enacted, and an international organization ought to be established by the developing countries to monitor and prevent the unreasonable prices, in the meantime of a reduction in importing tariffs. Second, laws on bio-resources and local wisdom protection should be urgently enacted. At this juncture, the developing countries may share their benefits, but the developed ones which conduct research and development should pay compensation to the owner, or be “patent cooperation”. Third, any measures for lowering the monopoly should be applied, and a true technology transfer should be encouraged. That is to say, some privileges may be provided to technology owners who are satisfied with a reduction in their restrictions and limitations on all activities regarding technology transfer. Finally, educational curricula of Thailand ought to be improved to develop the nation’s personnel who are specialized in science and technology in order to increase the number of Thai researchers and truly reduce the monopoly on technology.

Keywords: Patent, Technology, Technology Transfer

บทนำ (Introduction)

สืบเนื่องมาจากประเทศไทยดำเนินการเปิดนโยบายเสรีทางการค้าเพื่อเป็นไปตามระบอบทุนนิยมเสรีในโลกเสรีประชาธิปไตยตามแบบอย่างสหรัฐอเมริกาและอีกหลาย ๆ ประเทศในโลกนี้ ดังนั้น จึงเกิดการตั้งองค์การการค้าโลก (WTO) ขึ้นมาเพื่อเป็นองค์กรในการลดอุปสรรค และการกีดกันการค้าระหว่างประเทศภาคีด้วยกัน ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้เข้าเป็นสมาชิก WTO เมื่อปี พ.ศ. 2538 ส่งผลให้ประเทศไทยเข้าสู่การแข่งขันในการค้าที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง และประกอบกับประเทศไทยเองได้มีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากฐานเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมด้วยแล้ว ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการนำเอาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เช่น เครื่องจักร กระบวนการผลิต และรูปแบบการผลิต ซึ่งเปลี่ยนจากแรงงานมาใช้เครื่องจักรแทนเพื่อทุนแรงและสามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้น มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อแข่งขันทางการค้ากับประเทศอื่น ๆ ได้ (ทชขมัย ฤกษ์สุข, 2551: 21) ด้วยเหตุที่ไทยเห็นความจำเป็นในการรับเอาเทคโนโลยีจากต่างชาติมาเป็นปัจจัยในการผลิตและบริการนี้เอง รัฐจึงได้มีนโยบายต่าง ๆ เพื่อที่จะสนับสนุนให้บริษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น รัฐบาลได้มีมาตรการจูงใจนักลงทุน เช่น การปรับนโยบายส่งเสริมการลงทุนที่ให้สิทธิประโยชน์แก่นักลงทุนในอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ได้แก่ การอนุญาตให้ชาวต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนในไทยสามารถถือหุ้นข้างมากหรือทั้งสิ้นได้ การลดอัตราภาษี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มาตรการจูงใจดังกล่าว สามารถตอบสนองความพึงพอใจให้นักลงทุนได้แต่เพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากบริษัทข้ามชาติเหล่านั้นยังคงมีความต้องการที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเองจากการที่ได้นำเทคโนโลยีเข้ามาในประเทศไทยด้วย ดังนั้น จึงเกิดข้อเรียกร้องที่ผู้ลงทุนเรียกร้องต่อผู้รับการลงทุนว่า ไทยต้องแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรให้ขยายการคุ้มครองที่เพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรของเทคโนโลยีที่นำเข้ามาในประเทศไทยอย่างเข้มงวดนั่นเอง และใช้มาตรการกีดกันต่าง ๆ เพื่อให้ไทยปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร โดยเฉพาะสหรัฐฯ ที่ใช้มาตรการกีดกันทางการค้าซึ่งกดดันการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP) กับประเทศไทย นั่นหมายถึง ประเทศไทยจะต้องเสียภาษีมากขึ้น หากนำสินค้าส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกา เป็นผลให้ไทยต้องสูญเสียรายได้จำนวนมหาศาล ดังนั้น ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 (แก้ไขฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ครั้งนี้ได้มีการขยายขอบเขตการคุ้มครองให้กว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะสิทธิบัตรยา ซึ่งสหรัฐอเมริกาต้องการให้คุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาครอบคลุมถึงกรรมวิธีในการผลิตด้วย ซึ่งจากเดิมกฎหมายสิทธิบัตรของไทยคุ้มครองเพียงแค่ผลิตภัณฑ์ และขยายอายุการคุ้มครองสิทธิบัตร จากเดิม 15 ปี เป็นระยะเวลา 20 ปี (ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม และชนินทร์ มีโกศล, 2539: 59)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ารัฐสภาได้ผ่านร่างกฎหมายสิทธิบัตรที่แก้ไขให้มีการคุ้มครองเจ้าของสิทธิบัตรมากขึ้น การแก้ไขการคุ้มครองสิทธิบัตรในครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาลไทยที่ต้องการให้เกิดบรรยากาศการลงทุนที่ดีและดึงดูดให้บริษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุน นอกจากนี้ ยังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. สิทธิบัตร เป็นครั้งที่ 2 คือ พ.ร.บ. สิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) เมื่อ พ.ศ. 2542 เพื่อให้สอดคล้องกับความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade - Related

Aspects of Intellectual Property) หรือความตกลงทริปส์ (TRIPs) และเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับอนุสิทธิบัตรด้วย เนื่องด้วยไทยมองว่าการเข้ามาเป็นภาคีก็เพื่อต้องการเปิดการค้าเสรีและต้องการให้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยเป็นกฎหมายที่มีมาตรฐานสากลเช่นเดียวกับนานาชาติอารยประเทศ อย่างไรก็ตามการแก้กฎหมายสิทธิบัตรนั้น ไม่ได้มีส่วนช่วยดึงดูดให้เกิดการลงทุนในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นแต่อย่างใด แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศที่พัฒนาแล้วเข้ามาฉกฉวยผลประโยชน์ทรัพย์สินทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งผูกขาดทางเทคโนโลยีทำให้ไม่เกิดการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีอย่างแท้จริง เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรของประเทศที่พัฒนาแล้วกรณีประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศที่กำลังพัฒนาหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วยมีแนวคิดต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ประเทศที่กำลังพัฒนามองว่าการมีกฎหมายสิทธิบัตรจะทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นของคนในชาติซึ่งจะมีประโยชน์โดยตรงต่อสังคมส่วนรวม ส่วนประเทศที่พัฒนาแล้วมองว่าการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดเป็นการส่งเสริมบรรยากาศในการลงทุนมากกว่าการก่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปยังประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น การมีกฎหมายสิทธิบัตรจึงก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อประเทศที่กำลังพัฒนามากกว่าผลกระทบในเชิงบวก (สุวินัย ภรณวลัย, 2535: 105-112)

บทบาทของกฎหมายสิทธิบัตรที่มีต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา กรณีประเทศไทย จะเห็นได้ว่ามิได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของการคุ้มครองสิทธิบัตรที่มีเพื่อส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นอันเป็นผลประโยชน์ของคนในชาติ แต่กฎหมายสิทธิบัตรกลับถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจูงใจให้บรรษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุนในไทยมากกว่า ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบ คือ ยิ่งบัญญัติกฎหมายสิทธิบัตรให้มีการคุ้มครองสูงมากขึ้น ผลประโยชน์ยิ่งตกอยู่แก่บรรษัทข้ามชาติ ซึ่งเป็นเจ้าของสิทธิบัตรส่วนใหญ่ในประเทศไทยมากกว่าที่จะเป็นการจูงใจให้มีการประดิษฐ์คิดค้นในประเทศอันเป็นผลประโยชน์ของชาติ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

โดยพื้นฐานในอดีตของกฎหมายสิทธิบัตรไทยจะมีลักษณะเช่นเดียวกับกับกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ คือ ไม่ให้การคุ้มครองอย่างเพียงพอแก่สิ่งประดิษฐ์คิดค้นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดการนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้บรรษัทข้ามชาติมองว่าตนต้องตกเป็นเหยื่อของการที่นานาประเทศลอกเลียนแบบทางความคิดของผู้ประดิษฐ์คิดค้นในประเทศของตน ดังนั้น ประเทศพัฒนาแล้วทางด้านอุตสาหกรรมได้พยายามที่จะผลักดันให้สังคมโลกยอมรับแนวความคิดที่จะให้มีการคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์คิดค้นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ตรงกันข้ามกับเหล่าประเทศกำลังพัฒนา ที่มักจะให้ความสำคัญในเรื่องของการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างแท้จริง เพื่อให้ประชาชนของประเทศสามารถเข้าถึงข้อมูลของเทคโนโลยีนั้นมากกว่าที่จะคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยี ความขัดแย้งของแนวความคิดได้ปรากฏเป็นวงกว้างในสังคมโลก ประเทศไทยก็ได้กลายเป็นพื้นที่หนึ่งที่สำคัญในการต่อสู้ทางด้านความคิดในเรื่องของกฎหมายและเศรษฐกิจดังกล่าว และนี่จึงทำให้มุมมองบทบาทกฎหมายสิทธิบัตรมีความแตกต่างกัน โดยทางกลุ่มประเทศอุตสาหกรรม และบรรษัทข้ามชาติมักจะ

กล่าวว่าการปกป้องสิทธิบัตรเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และการมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรที่เข้มงวดจะเป็นหลักประกันความมั่นใจให้กับบริษัทข้ามชาติในการที่จะนำสิ่งประดิษฐ์ของตนมาใช้ อีกทั้งเป็นการช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เหล่าประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงส่งผลให้เกิดการลงทุนในการค้นคว้าและวิจัยที่เพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ทั้งของบริษัทข้ามชาติและบริษัทภายในประเทศกำลังพัฒนา เหล่านี้ด้วย อันจะมีผลต่อการเจริญเติบโตโดยรวมของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และยังช่วยให้เกิดบรรยากาศลงทุนที่ดีขึ้น

การคุ้มครองสิทธิบัตรเป็นกฎหมายพื้นฐานและกฎหมายทั่วไปที่ควรจะได้รับปฏิบัติอย่างเป็นทางการสากล ส่วนกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายเห็นว่า หลักการดังกล่าวของประเทศอุตสาหกรรมเป็นการแสดงถึงการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจและเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน การคุ้มครองสิทธิบัตรที่เข้มงวดในประเทศกำลังพัฒนา จะส่งผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เนื่องจากในความเป็นจริงสิทธิบัตรโดยส่วนใหญ่แล้วตกอยู่ในมือของต่างชาติและเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่บริษัทข้ามชาติต้องการนำมาใช้เพื่อบังคับให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องจ่ายในราคาสินค้าที่เพิ่มขึ้นมากกว่าที่จะเป็นการสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามที่เหล่าประเทศอุตสาหกรรมกล่าวอ้าง (สุธี ประศาสน์เศรษฐ, 2530: 115-116) จากการศึกษา พบว่า กฎหมายสิทธิบัตรไทยได้มีบทบาทที่น้อยมากในการส่งเสริมให้เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นได้เองภายในประเทศ ดังจะเห็นได้จากจำนวนการยื่นคำขอจดสิทธิบัตร และจำนวนสิทธิบัตรจดทะเบียน ประเภทต่าง ๆ ในประเทศไทย ดังตาราง

ตารางที่ 1: จำนวนการยื่นคำขอจดสิทธิบัตรในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2554

Table 1: The Number of Patent Applications Filed in Thailand between 2001-2011

ปี	คำขอรับสิทธิบัตรทั้งหมด			การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Design)			การประดิษฐ์ (Invention)		
	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม
2544	2,504	5,490	7,994	1,970	692	2,662	534	4,798	5,332
2545	3,030	4,696	7,726	2,415	822	3,237	615	3,874	4,489
2546	3,426	5,148	8,574	2,624	1,007	3,631	802	4,141	4,943
2547	3,428	5,514	8,942	2,609	960	3,569	819	4,554	5,373
2548	4,258	6,627	10,885	3,367	1,178	4,545	891	5,449	6,340
2549	3,564	6,257	9,821	2,524	1,036	3,560	1,040	5,221	6,261
2550	3,478	6,861	10,339	2,533	988	3,521	945	5,873	6,818
2551	3,637	6,924	10,561	2,735	1,085	3,820	902	5,839	6,741
2552	4,196	5,534	9,730	3,171	702	3,873	1,025	4,832	5,857
2553	3,539	2,000	5,539	2,648	966	3,614	891	1,034	1,925
2554	2,728	2,077	4,805	1,918	966	2,882	812	1,111	1,923
รวม	37,788	57,128	94,916	28,514	10,402	38,914	9,276	46,726	56,002

แหล่งที่มา: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

Source: The Intellectual Property Department of the Ministry of Commerce

ตารางที่ 2: จำนวนคำขอยื่นจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศไทย (แยกตามประเทศ) ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2554

Table 2: The Number of Requests Filed with The Patent Registration in Thailand (Split by Country) between 2001-2011

ปี (Year)	ไทย (THAI)	อเมริกา (USA)	ญี่ปุ่น (JAPAN)	ยุโรป (EU)	อาเซียน (ASEAN)	อื่นๆ (Other)	รวม (Total)
2544	2,504	1,567	1,711	1,241	78	893	7,994
2545	3,030	1,266	1,533	1,116	61	720	7,726
2546	3,426	1,359	1,631	1,401	63	694	8,574
2547	3,428	1,429	1,762	1,419	124	780	8,942
2548	4,258	1,625	2,150	1,789	117	946	10,885
2549	3,564	1,473	2,019	2,107	46	612	9,821
2550	3,478	1,623	2,269	2,411	38	520	10,339
2551	3,637	1,390	2,596	2,348	105	485	10,561
2552	4,196	1,132	2,107	1,806	119	370	9,730
2553	3,539	299	905	529	91	176	5,539
2554	2,728	205	1,225	388	41	216	4,805
รวม	37,788	13,370	19,908	16,555	883	6,412	94,916

แหล่งที่มา: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

Source: The Intellectual Property Department of the Ministry of Commerce

ตารางที่ 3: จำนวนการออกสิทธิบัตรในประเทศไทย แยกตามประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2554

Table 3: The Number of Patents Issued in Thailand (Split by Country) between 2001-2011

ปี (Year)	ไทย (THAI)	อเมริกา (USA)	ญี่ปุ่น (JAPAN)	ยุโรป (EU)	อาเซียน (ASEAN)	อื่นๆ (Other)	รวม (Total)
2544	418	321	431	209	3	134	1,516
2545	635	532	623	409	7	260	2,466
2546	797	467	444	342	11	168	2,229
2547	867	307	390	275	25	180	2,044
2548	505	191	352	159	10	105	1,322
2549	568	375	536	299	8	92	1,878
2550	662	313	462	312	8	67	1,824
2551	781	268	598	432	23	83	2,185
2552	768	164	642	303	24	109	2,010
2553	889	146	567	306	16	180	2,104
2554	713	187	669	436	9	95	2,109
รวม	7,603	3,271	5,714	3,482	144	1,473	21,687

แหล่งที่มา: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

Source: The Intellectual Property Department of the Ministry of Commerce

เมื่อพิจารณาจากจำนวนการถือครองสิทธิบัตรระหว่างคนไทยและคนต่างชาตินั้น จะพบว่า นักประดิษฐ์ไทยมีจำนวนน้อยกว่ามาก ซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกให้เห็นถึงศักยภาพทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้ ความสำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยีของประเทศจำต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ยิ่งกว่าการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวด เพราะเท่าที่ผ่านมากฎหมายสิทธิบัตรไทยไม่ได้มีบทบาทในการส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นในประเทศ หากแต่กลับถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือให้ความคุ้มครองแก่บรรษัทข้ามชาติ

ดังนั้น สิทธิบัตรจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่ประเทศอุตสาหกรรมใช้ในการควบคุมประเทศที่กำลังพัฒนาให้ปฏิบัติตามนโยบายทางเศรษฐกิจของตน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะขยายการค้า การตลาดและกระจายสินค้าของตนไปยังตลาดต่างประเทศมากกว่าจะคำนึงถึงการพัฒนาเทคโนโลยี หรือเศรษฐกิจของเหล่าประเทศกำลังพัฒนา อีกทั้งเหล่าประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายก็ไม่สามารถจะปฏิเสธความจริงของสภาพเศรษฐกิจภายในประเทศได้ว่า รายได้จำนวนไม่น้อยมีที่มาจากการขายสินค้าลอกเลียนแบบ ซึ่งเป็นการขัดต่อกฎหมายสิทธิบัตร ดังนั้น การมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เพิ่มขึ้นและการบังคับใช้ที่เข้มงวด จะส่งผลต่อรายได้ที่ลดลงของประเทศจำนวนมาก

ประเด็นที่ได้รับความสนใจและมีความสำคัญโดยมีการนำมากล่าวอ้างมากที่สุดสำหรับเหล่าประเทศกำลังพัฒนานั้น ก็คือ เรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาผลกระทบของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต่อการสาธารณสุขภายในประเทศ เพราะถ้ายิ่งเพิ่มการคุ้มครองสิทธิบัตรมากขึ้นเท่าไร การเข้าถึงสินค้าพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชากรโดยทั่วไปจะมีความยากลำบากมากขึ้น เพราะราคาสินค้าที่แพงขึ้นนั่นเอง เช่น สินค้าที่เป็นยารักษาโรค หรือสินค้าเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการเกษตรต่าง ๆ จากการศึกษาจะพบว่า สินค้าที่มีคุณภาพดีก็จะมีอุปสรรคทางการปกป้องทางสิทธิบัตรมากขึ้น ราคาก็จะสูงขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งอยู่ในภาคเกษตรกรรมหรือเป็นลูกจ้างก็ไม่สามารถที่จะเข้าถึงสินค้าเหล่านั้นได้ ซึ่งกลุ่มที่จะได้รับผลประโยชน์จากการออกสิทธิบัตรอย่างเข้มงวดนั้นจะตกอยู่ที่บรรษัทข้ามชาติอย่างแน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสิทธิบัตรยาที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อชีวิตของคนในสังคมทั่วโลก คนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงนั้น ก็คือ ประชากรในเหล่าประเทศกำลังพัฒนาไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วยโรคเอดส์ ผู้ป่วยเรื้อรัง ล้วนต้องเสียค่าใช้จ่ายราคาแพงมากเนื่องจากยาผลิตภัณฑ์ยา “สิทธิบัตรยา” ที่เข้มงวดนั่นเอง (รักษวร ใจสะอาด, นุศราพร เกษสมบุรณ์, 2547: 233)

ปัญหาเกี่ยวกับสถานะกฎหมายสิทธิบัตรของไทย โดยเฉพาะสิทธิบัตรยานั้น ถูกกีดตันจากสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรง จนทำให้ประเทศไทยต้องแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ของไทยโดยเฉพาะ ซึ่งในเรื่องสิทธิบัตรยานั้น อเมริกาอ้างว่า ไทยคุ้มครองเฉพาะ “สิทธิบัตรกรรมวิธี” ไม่คุ้มครอง “สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์” โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ยา และมีอายุการคุ้มครอง 15 ปีเท่านั้น อีกทั้ง พ.ร.บ. ฉบับเดิม มีขอบเขตการให้ความคุ้มครองเฉพาะกระบวนการผลิตเท่านั้น จึงเป็นผลทำให้สิทธิบัตรยาไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างครอบคลุม ในเรื่องของ กรรมวิธี หรือส่วนผสมของยาไว้ ดังนั้น ประเทศไทยจึงได้แก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร

พ.ศ. 2522 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) เพื่อขยายขอบเขตความคุ้มครองไปถึง อาหาร ยา เครื่องดื่ม ส่วนผสมของยา และเครื่องจักรกลที่ใช้ในการเกษตร ซึ่งจากเดิมที่คุ้มครองเฉพาะกระบวนการผลิตเท่านั้น ดังนั้น พ.ร.บ. สิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการคุ้มครองสิทธิบัตรอย่างเข้มงวด ตามแรงกดดันของสหรัฐฯ ผลกระทบของการมีสิทธิบัตรยาที่เข้มงวดส่งผลให้ยามีราคาแพง ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน (จิราพร ลิ้มปานานนท์, 2547: 207)

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยอยู่ในฐานะเป็นประเทศกำลังพัฒนา ความสำคัญในการพัฒนาประเทศเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาที่มาจากการรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศเพราะทำให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาสภาพเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดได้ ซึ่งก็คือการเรียนรู้เทคโนโลยีจากประเทศพัฒนาแล้วและนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศ โดยที่มีต้องเสียเวลาในการวิจัยและพัฒนาที่ต้องใช้เวลานาน แต่ผู้ที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยีเองย่อมต้องการได้รับสิทธิให้ได้มากที่สุดที่จะสามารถปกป้องการลอกเลียนแบบ อันเกิดมาจากความคิดสร้างสรรค์ของตน และเป็นที่แน่นอนที่ว่าตนจะต้องสามารถแสวงหาผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุดด้วย อันเนื่องมาจากการที่จะต้องใช้เงินทุน และระยะเวลาในการวิจัยและพัฒนา การเป็นเจ้าของเทคโนโลยีกับผู้รับเทคโนโลยีจึงมีมุมมองที่แตกต่างกันในการมีกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งประเทศกำลังพัฒนา ดังเช่น ประเทศไทยต้องมีจุดยืนที่แน่ชัดในการดำเนินนโยบายทางด้านสิทธิบัตรของประเทศ ที่ต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงและสังคมวิทยาของประเทศด้วย

ผลการวิเคราะห์ (Research Result)

วิเคราะห์ผลกระทบต่อประเทศไทย (Analysis of the Impact on Thailand)

การมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดในประเทศกำลังพัฒนานั้น จากการศึกษาจะพบว่า ทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างผลกระทบที่ประเทศไทยต้องประสบปัญหาจากการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวด (จักรกฤษณ์ ควรพจน์, 2544) ดังนี้ 3.1.1) หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ เป็นการกำหนดให้รัฐภาคีให้การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา การกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อผู้ที่แตกต่างกันอย่างเท่าเทียม จะเป็นผลเสียต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า โดยเฉพาะในการแข่งขันทางธุรกิจการค้า ซึ่งปัญหาสำคัญของประเทศกำลังพัฒนา ก็คือ ประเทศเหล่านี้โดยส่วนใหญ่จะขาดแคลนเงินทุน ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งต่างก็เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญในการพัฒนาทางอุตสาหกรรม หลักการนี้ได้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับสิทธิบัตรแต่เพียงด้านเดียว โดยมิได้คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของคนในสังคม 3.1.2) หลักการให้สิทธิที่จะยื่นคำขอรับสิทธิบัตรก่อน เป็นหลักการที่ถูกรวิจารณ์ว่าคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับสิทธิบัตรแต่เพียงด้านเดียวโดยมิได้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจากการที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นในประเทศ ผู้ให้สิทธิบัตร โดยจะคุ้มครองผู้ที่ยื่นจดทะเบียนสิทธิบัตรก่อน ซึ่งหลักการนี้มีผลกระทบต่อการที่ผลประโยชน์ของประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกฉกชิงไปโดยประเทศพัฒนาแล้ว 3.1.3) หลักการความอิสระของสิทธิบัตร เป็นหลักการที่ถูกรวิจารณ์ว่าให้ความสำคัญต่อการปกป้อง

ผลประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิมากกว่าที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของสังคม การกำหนดให้สิทธิในประเทศต่าง ๆ มีความสมบูรณ์เป็นอิสระต่อกัน และการที่กำหนดให้มีความบกพร่องของสิทธิบัตรในประเทศหนึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสิทธิบัตรอีกอันหนึ่งที่อยู่ต่างประเทศนั้น เป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อผู้ทรงสิทธิที่เป็นผู้ประกอบการในลักษณะบรรษัทข้ามชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศเหล่านั้นโดยส่วนใหญ่จะขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญและเครื่องมืออันทันสมัย ที่จะทำการตรวจสอบคุณสมบัติของการประดิษฐ์ที่ขอรับสิทธิบัตรในประเทศตน กล่าวคือ กฎหมายสิทธิบัตรให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรเหนือการประดิษฐ์ที่มีการคิดค้นขึ้นใหม่ และผู้ที่มีสิทธิยื่นคำขอรับสิทธิบัตรเป็นคนแรกก็คือผู้ประดิษฐ์นั่นเอง 3.1.4) หลักการบังคับให้มีการนำสิทธิบัตรไปใช้งานภายในประเทศ เป็นมาตรการที่มีข้อบกพร่องตรงที่ผู้ทรงสิทธิบัตรสามารถแสดงให้เห็นถึง “เหตุผลอันชอบธรรม” ในการที่จะไม่ใช้งานประดิษฐ์ที่ตนได้ยื่นขอรับสิทธิบัตรไว้ ซึ่งในอนุสัญญากรุงปารีสไม่ได้ให้นิยามของคำว่า “เหตุผลอันชอบธรรม” ไว้ จึงอาจจะทำให้เกิดปัญหาในการตีความและส่งผลกระทบต่อกระบวนการในการใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิมีความยุ่งยากพอสมควร 3.1.5) สนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร หรือ PATENT COOPERATION TREATY (PCT) มีรายละเอียดขั้นตอนในการขอรับสิทธิบัตรภายในประเทศและระหว่างประเทศเอาไว้โดยให้สมาชิกในประเทศภาคีปฏิบัติตามซึ่งจะมีผลกระทบที่ตามมาจากการเข้าเป็นภาคี ได้แก่ *ผลกระทบด้านค่าใช้จ่าย* เห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายได้เพิ่มขึ้นมาเมื่อเปรียบเทียบกับการจดสิทธิบัตรแบบเดิม กล่าวคือ การยื่นคำร้องขอตรวจสอบสิทธิบัตรการประดิษฐ์ถึงแม้จะเสียค่าใช้จ่ายในการยื่นคำขอสิทธิบัตรระหว่างประเทศแล้วเพื่อที่จะให้เป็นไปตามกระบวนการขอรับสิทธิบัตรตามสนธิสัญญา PCT สิ่งที่ตามมาภายหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการดังกล่าวแล้ว ก็ยังคงต้องมีค่าใช้จ่ายในการยื่นขอจดสิทธิบัตรในแต่ละประเทศภาคี เนื่องจากการยื่นคำร้องขอตรวจสอบเบื้องต้นระหว่างประเทศไม่ได้เป็นตัวกำหนดว่าในประเทศภาคีจะต้องยินยอมรับจดสิทธิบัตรจากการที่ได้ตรวจสอบเบื้องต้นแล้วนั้น เพราะขั้นตอนการพิจารณาการ จดทะเบียนสิทธิบัตร ยังคงเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักสิทธิบัตรแต่ละประเทศอยู่ดี *ผลกระทบด้านระยะเวลา* ตัวอย่างเช่น ในการดำเนินการเข้าสู่ขั้นตอนระหว่างประเทศของการทำคำขอสิทธิบัตรระหว่างประเทศในประเทศเวียดนาม พบว่า กระบวนการโดยรวมนับตั้งแต่วันที่ยื่นคำขอสิทธิบัตรครั้งแรกนั้นอาจจะใช้เวลาประมาณ 5 ปีครึ่ง ถึงจะได้รับจดทะเบียนสิทธิบัตรเป็นที่เรียบร้อย ซึ่งไม่สามารถขอเร่งรัดให้เร็วขึ้นได้อันเนื่องจากสนธิสัญญาได้กำหนดช่วงเวลาดำเนินการต่าง ๆ เอาไว้อย่างแน่นอน *ผลกระทบต่อนักประดิษฐ์ในประเทศ* ระยะเวลาดำเนินการนับตั้งแต่วันที่ยื่นคำขออนุญาตทั้งได้รับการจดทะเบียนในประเทศต่าง ๆ นั้นจะต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานโดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 5 ปี ถึงจะทราบผลว่าสิทธิบัตรที่ได้ยื่นไปแล้วนั้น มีผู้ขอจดสิทธิบัตรรายได้รับการจดทะเบียนสิทธิบัตรไปเป็นที่เรียบร้อยแล้วหรือไม่ กระบวนการดังกล่าวจะส่งผลทำให้นักประดิษฐ์ในประเทศขาดแรงจูงใจในการประดิษฐ์คิดค้นอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้น การที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีสถิติสนธิสัญญา PCT ประเทศไทยน่าจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบจากการที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก เพราะจำนวนผู้ยื่นจดสิทธิบัตรที่เป็นคนในประเทศมีจำนวนน้อยกว่ามากเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว 3.1.6) องค์การการค้าโลก หรือ WTO (World Trade Organization) ว่าด้วยความตกลงทริปส์ (TRIPs) มีแนวความคิดให้มีเรื่องของความตกลงว่าด้วยสิทธิบัตรในทรัพย์สินทาง

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการค้า หรือ ความตกลง TRIPs ขึ้น เพราะต้องการคุ้มครองสิทธิบัตรของประเทศภาคีไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากประเทศที่มีศักยภาพเหนือกว่านั้น เพื่อที่จะให้มีการแข่งขันที่เป็นธรรม อันจะนำไปสู่การเปิดการค้าเสรีและบริการ แต่ในทางปฏิบัติอาจกระทำได้ยากเนื่องจากปัญหาภายในประเทศของแต่ละประเทศ เช่น ศักยภาพทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความไม่พร้อมทางเศรษฐกิจและบุคลากร ดังนั้น การใช้กฎหมายที่ผิดประเภท อย่างเช่น กฎหมายว่าด้วยความตกลง TRIPs นี้ นอกจากจะไม่สามารถบรรลุถึงการค้าเสรีแล้ว ยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมระหว่างประเทศภาคี ที่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ดังนั้น หากต้องการให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายและทำให้การค้าเสรีดำเนินไปได้ การบัญญัติกฎหมายที่จะใช้บังคับร่วมกันจะต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของบุคลากรและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศด้วย (Paul-Henry, 1980: 265) 3.1.7) ข้อเรียกร้องด้านสิทธิบัตรในข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา (Free Trade Agreement: FTA) เป็นเหตุให้ประเทศไทยต้องยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้สูงขึ้นในระดับที่ทัดเทียมกับของสหรัฐฯ ซึ่งน่าจะมีผลทำให้ระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของไทยมีมาตรฐานสูงเกินกว่าระดับการพัฒนาและศักยภาพบุคลากรที่เป็นจริงของประเทศ รวมทั้งก่อให้เกิดต้นทุนของผลกระทบของสินค้าหรือบริการที่สูงขึ้นจากการผูกขาดอันเนื่องมาจากสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ว่าจะเป็นข้อเรียกร้องในการขยายการคุ้มครองในเทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งล้วนเป็นเทคโนโลยีใหม่ที่สามารถผลิตได้เฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้น การคุ้มครองเทคโนโลยีในขั้นสูงนี้จะส่งผลให้คนในชาติไม่ยอมทำการวิจัยและการพัฒนา หรือประดิษฐ์คิดค้นใด ๆ แต่กลับจะเป็นการให้ประโยชน์การผูกขาดตลาดแก่บริษัทต่างชาติเพิ่มอีกด้วย อีกทั้งระบบการตรวจสอบการจดสิทธิบัตรของไทยยังมีศักยภาพไม่เพียงพอเพราะยังมีปริมาณบุคลากรจำกัด ในส่วนของการเรียกร้องขยายอายุการคุ้มครองสิทธิบัตร จะพบว่า เป็นอุปสรรคต่อการวิจัยและพัฒนาภายในประเทศ โดยเฉพาะเรื่องสิทธิบัตรยา บางบริษัทไม่ได้มีการวิจัยและพัฒนาขึ้นมาใหม่ แต่เป็นการนำยาแต่ละตัวมาผสมกันแล้วนำมาจดสิทธิบัตรไปเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้เกิดการผูกขาดทางการค้าต่อไปอีก ทำให้คนในชาติไม่สามารถวิจัยและพัฒนาในกลุ่มนี้ได้เลย เช่น กลุ่มยาต้านโรคเอดส์ Indinavir กับ Efavirenze หรือสูตรผสมระหว่างยา Zidovudine กับ Lamivudine หรือ Ritonavir กับ Lopinavir นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบต่อถ่ายทอดเทคโนโลยี กล่าวคือ ไม่มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างแท้จริง จะเห็นได้จากข้อเรียกร้องที่สหรัฐอเมริกาห้ามมิให้รัฐกำหนดเงื่อนไขว่าด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีในการอนุญาตให้ลงทุน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจตนารมณ์ที่แท้จริงของสหรัฐฯ นั้น มิได้ต้องการเข้ามาถ่ายทอดเทคโนโลยีตามที่เคยกล่าวอ้างที่ว่า การมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดจะช่วยทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ประเทศกำลังพัฒนา แต่ถึงแม้ว่าจะมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามที่สหรัฐฯ กล่าวอ้างแล้วก็ตาม ก็จะมีพบว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นมีความไม่สมบูรณ์ เพราะผู้ขอยื่นจดสิทธิบัตรมีเจตนาในการปกปิดข้อมูลในเอกสารสิทธิอยู่แล้ว รวมทั้งความซับซ้อนของเทคโนโลยีที่ยังไม่มีบุคลากรที่มีศักยภาพมารองรับอีกด้วย เช่น สิทธิบัตรซอฟต์แวร์ (วิศิษฐ์ ลิมาพันธ์, 2532: 28)

วิเคราะห์บทบาทของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศไทย (Analysis of the Role of the United States towards Thailand)

เป็นที่ทราบกันว่าสหรัฐอเมริกามีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ และมีความพร้อมของบุคลากรจึงทำให้สหรัฐฯ เป็นประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งไทยด้วย และการเป็นประเทศมหาอำนาจนี้เองที่ทำให้สหรัฐฯ สามารถสร้างข้อเรียกร้องการคุ้มครองสิทธิบัตรตามที่ตนต้องการขึ้นมาได้ อันมาจากการมีอำนาจในการเจรจาต่อรองที่มากกว่านั่นเอง

สหรัฐฯ คือหนึ่งในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมที่เป็นประเทศผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าเกษตรที่สำคัญ โดยมีการใช้แรงงานภาคการเกษตรน้อย อยู่ที่ร้อยละ 3-5 ของแรงงานทั้งหมด แต่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย รัฐบาลให้ทุนอุดหนุนการเกษตร และใช้นโยบายกีดกันสินค้าเกษตรจากประเทศอื่น ๆ ทำให้เกิดรายได้ทั้งจากการส่งออก ทั้งจากภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม รวมทั้งภาคการค้าและบริการด้วย เศรษฐกิจของสหรัฐฯ เป็นเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับผลกำไรที่ได้จากการค้า การลงทุน รวมทั้งการให้บริการด้านธนาคาร การลงทุน การประกันภัย การขนส่ง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และการขายลิขสิทธิ์ต่าง ๆ กับต่างประเทศอย่างมาก และเนื่องจากเป็นประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมจึงสามารถขายสินค้าอุตสาหกรรมหรือแม้แต่สินค้าเกษตรกรรมบางอย่างของตนในตลาดโลกได้ราคาสูงกว่าที่ประเทศกำลังพัฒนาสามารถขายวัตถุดิบและสินค้าเกษตรของตนได้ เพราะประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นผู้ขาดกลุ่มด้านการผลิตและการตลาด มีอำนาจต่อรองในตลาดโลกสูงกว่าประเทศกำลังพัฒนา มาก นอกจากนี้ สหรัฐฯยังสามารถขายสิทธิบัตรลิขสิทธิ์ สินค้าและบริการด้านการศึกษา ภาพยนตร์ ดนตรี การแข่งขันกีฬา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การธนาคาร การเงิน การประกันภัย การท่องเที่ยว เครื่องอุปโภคและบริโภค เป็นต้น ให้ประเทศอื่น ๆ จำนวนมหาศาล รวมทั้งประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องเก็บเงินทุนสำรองเป็นดอลลาร์ ทำให้ประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นฝ่ายเสียเปรียบประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น สหรัฐฯที่จะต้องซื้อสินค้าและบริการเข้าเป็นมูลค่าสูงกว่าที่ส่งออกขายได้ นอกจากนี้ บริษัทข้ามชาตินิยมปลงทุนในประเทศกำลังพัฒนา เพราะนอกจากค่าแรงและต้นทุนทรัพยากรจะต่ำแล้ว ยังเป็นตลาดใหญ่และเป็นประเทศที่มีกฎหมายแรงงานและกฎหมายสิ่งแวดล้อมอ่อนแอกว่าประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม จึงทำให้บริษัทข้ามชาติมองเห็นช่องทางที่จะสามารถเอาเปรียบแรงงาน และชุดรีดการใช้ทรัพยากรได้สะดวกกว่าในประเทศพัฒนาแล้ว (วิทยากร เชียงกูล, 2550: 6) 3.2.1) ความเข้มงวดของกฎหมายสิทธิบัตรในสหรัฐอเมริกา กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐอเมริกามีนวัตกรรมทางกฎหมายที่ล้ำหน้ากว่ากฎหมายของประเทศอื่น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในมาตรฐานระดับสูง โดยเฉพาะกฎหมายสิทธิบัตร (US Patent Law, United States Code Title 35 – Patents, Consolidated Patent Laws) ที่จะเน้นในเรื่องการคุ้มครองผู้ทรงสิทธิมากกว่า และได้ขยายขอบเขตการคุ้มครองไปแทบจะทุกสาขาและกระบวนการผลิต โดยจะเห็นได้จากยื่นขอจดสิทธิบัตรประมาณ หนึ่งในห้า หรือประมาณร้อยละ 20 ได้ถูกจดทะเบียนสิทธิบัตรเป็นที่เรียบร้อยแล้วโดยบริษัทเอกชนในสหรัฐอเมริกา รวมทั้ง Stem cell ก็ถูกจดทะเบียนสิทธิบัตรไปแล้วเช่นกัน หากการค้นพบนี้มีการดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ ย่อมเป็นไปได้อย่างยิ่งที่ยื่นทั้งหมดในตัวมนุษย์จะถูกจดสิทธิบัตรในเวลาอีกไม่นาน

นอกจากนี้ กฎหมายสิทธิบัตรของสหรัฐอเมริกา ยังให้การคุ้มครองการประดิษฐ์ในสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology)* เกือบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ รวมทั้งพืชชนิดที่ขยายพันธุ์โดยระบบไร้เพศ (A sexually Propagated Plants) หรือจุลชีพโดยการประดิษฐ์ ซึ่งจะต้องเป็นผลงานจากการใช้กรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น กรรมวิธีการถ่ายโอนยีน (Gene Transfer) กรรมวิธีทางพันธุวิศวกรรม (Genetic Engineering) กรรมวิธีโคลนนิ่ง (Cloning) ซึ่งเป็นกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถใช้เพื่อขยายพันธุ์สิ่งมีชีวิต อันเป็นผลงานที่เกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ จึงถือว่ามีสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จึงสามารถได้รับการจดทะเบียนสิทธิบัตรได้นั้นเอง (Bernard Remiche and Hélène Desterbecq, 2000: 79) จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสหรัฐฯ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงส่งผลให้สหรัฐฯ พยายามเรียกร้องให้ประเทศอื่นมีการคุ้มครองกฎหมายสิทธิบัตรที่มีระดับมาตรฐานสูงเช่นเดียวกับตน โดยมิได้มีการคำนึงถึงความแตกต่างกันทางด้านสังคมวิทยาในประเทศกำลังพัฒนาฯ ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน โดยจะเห็นได้จากข้อเรียกร้องที่ผ่านมาจากสหรัฐฯ กับการให้ประเทศไทยแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามาโดยตลอด ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้ให้ความร่วมมือมาด้วยดีโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 รวมทั้งการเข้าร่วมเป็นภาคีสันติสัญญาต่าง ๆ เช่น ความตกลง TRIPs ความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (PCT) เป็นต้น แต่กระนั้นก็ตาม สหรัฐฯ ก็ยังคงต้องการให้ไทยมีการคุ้มครองกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดขึ้นอีก โดยจะเห็นได้จากข้อเรียกร้องความตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ (FTA) ซึ่งในข้อเรียกร้องดังกล่าวมีแต่จะเป็นการปิดกั้นการวิจัยและพัฒนา อีกทั้งมิได้เป็นการช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่คนในชาติอีกด้วย การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรดังกล่าวจะเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ส่งเสริมให้บริษัทข้ามชาติใช้สำหรับผูกขาดตลาดเท่านั้น 3.2.2) การบีบคั้นของกฎหมายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รัฐบาลสหรัฐฯ พยายามเพิ่มแรงกดดันทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองให้ประเทศต่าง ๆ ที่เพิ่งมีความสามารถในการพัฒนาอุตสาหกรรมได้ระดับหนึ่ง ซึ่งก็คือเหล่าประเทศกำลังพัฒนาฯ ทำการออกกฎหมายหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เข้มงวดยิ่งขึ้น เพราะประเทศสหรัฐฯ เองนั้นต้องการแก้ไขปัญหาที่ตนต้องประสบกับสถานะการขาดดุลทางการค้าและการที่ภาคอุตสาหกรรมผลิตไม่สามารถแข่งขันได้กับเหล่าประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน ตะวันตก และกลุ่มประเทศที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เช่น ประเทศเกาหลีใต้ เป็นต้น ดังนั้น สหรัฐฯ จึงได้มีความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในระดับระหว่างประเทศ เพื่อให้มีมาตรฐานที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการพยายามที่จะยกระดับการคุ้มครองให้สูงมากขึ้นตามที่ตนต้องการด้วย สหรัฐฯ จึงมองหาทางออกของการยกระดับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศโดยใช้เวทีทางการค้าใน APEC และ WTO เพื่อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การที่

* เทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิ่งที่มีชีวิต หรือกระบวนการทางชีวภาพในการเกษตรและอุตสาหกรรม โดยการใช้สารสกัดจากสิ่งมีชีวิต เช่น เอนไซม์ (Enzyme) หรือเซลล์ (Cell) เพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์ โดยปกติกิจกรรมทางเทคโนโลยีชีวภาพจะมีเป้าหมายในการสร้าง หรือดัดแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากผลิตภัณฑ์ยา อาหาร เครื่องดื่ม หรือสัตว์พันธุ์ใหม่ หรือพืชพันธุ์ใหม่ หรือจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

สหรัฐอเมริกาได้พยายามบีบคั้นทางเศรษฐกิจกับเหล่าประเทศกำลังพัฒนาฯ รวมถึงประเทศไทยด้วย โดยการประกาศใช้รัฐบัญญัติการค้า (Trade Act 1988) อันเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองในการเจรจาระดับพหุภาคี และใช้เป็นเครื่องมือตอบโต้ประเทศอื่น ๆ ในระดับทวิภาคีที่ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาตามที่ตนต้องการ มาตรการที่ใช้ในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐอเมริกา ก็คือ มาตรา 301 ของกฎหมายการค้าที่ได้วางหลักเน้นหนักในเรื่องการดำเนินการตอบโต้ทุกประเทศที่สหรัฐฯ ถือว่าไม่ได้ให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของตนอย่างพอเพียง มาตรการนี้มีขึ้นมาเพราะเกิดจากแรงผลักดันของภาคเอกชนภายในสหรัฐฯ ที่มีต่อรัฐบาลของตนเอง โดยภายใต้มาตรา 301 ชาวอเมริกันผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการปฏิบัติทางการค้าที่ไม่สมเหตุสมผลของประเทศอื่นสามารถร้องเรียนต่อรัฐบาลได้ และหากรัฐบาลพบว่า เป็นเช่นนั้นจริงก็จะดำเนินการตอบโต้ประเทศนั้น ๆ ทั้งนี้ได้มีการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายชื่อประเทศ (Priority Foreign Countries) ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอขึ้น โดยแบ่งออกเป็นบัญชีประเทศที่ถูกจับตามองอย่างยิ่ง (Priority Watch List) และประเทศที่ถูกจับตามอง (Watch List) โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้นำเรื่องการตัดสิทธิพิเศษทางศุลกากร หรือ GSP (Generation System of Preferences) นำมาเป็นเครื่องมือในการตอบโต้ประเทศที่ไม่แก้ไขปรับปรุงกฎหมายตามที่ตนต้องการ (Guy Feuer et Herve' Cassan, 1997: 256) ส่วนประเทศไทย สหรัฐอเมริกาโดยตัวแทนจากสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐ หรือที่เรียกกันว่า United State Trade Representative (USTR) ได้พยายามผลักดันให้ประเทศไทยปรับปรุงการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในการเจรจาระดับทวิภาคีตลอดมา โดยในเบื้องต้นสหรัฐฯ ได้จัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มบัญชีรายชื่อของประเทศที่ถูกจับตามองเป็นอย่างยิ่ง (Priority Watch List) แต่ต่อมาได้มีการย้ายรายชื่อประเทศไทยไปอยู่ในบัญชีประเทศที่ถูกจับตามอง (Watch List) เพราะมีความเห็นว่าประเทศไทยได้มีการปรับปรุงกฎหมายในเรื่องการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญบ้างแล้ว โดยประเทศไทยได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 อันแสดงให้เห็นท่าทีของประเทศไทยว่าพร้อมที่จะปรับปรุงระบบการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา แต่ถึงกระนั้นสหรัฐฯ ก็ยังต้องการให้รัฐบาลไทยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสิทธิบัตรอีก โดยจะเห็นได้จากข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 6 ที่สหรัฐฯ ได้เรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรยาที่สูงกว่ามาตรฐานทริปส์เกือบทุกข้อ รวมทั้งยังคงรายชื่อไทยไว้ในบัญชีประเทศที่ถูกจับตามองเป็นอย่างยิ่ง (Priority Watch List) ในการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ อีกครั้ง ทั้ง ๆ ที่ผ่านมาประเทศไทยได้ให้ความร่วมมือต่อข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ มาโดยตลอด แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่เป็นที่พอใจของสหรัฐฯ อยู่ดี

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นในเรื่องบทบาทของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศไทย จะเห็นได้ว่าสหรัฐฯ มีบทบาทที่สำคัญมากในการเข้ามาให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของตน โดยเฉพาะในเรื่องของการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย การให้เข้าร่วมข้อตกลงสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และข้อตกลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิบัตร เพื่อต้องการให้เกิดมาตรฐานเดียวกันกับทุกประเทศ โดยมีได้มีการคำนึงถึงความแตกต่างของศักยภาพด้านต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น มุมมองของสหรัฐฯ

ในเรื่องสิทธิบัตรจึงเป็นการมองมุมองฝ่ายเดียว โดยจะเห็นได้จากการที่ต้องการให้ประเทศไทยมีการคุ้มครองสิทธิบัตรให้เข้มงวดอยู่ตลอดเวลา และพยายามสร้างความตกลงต่าง ๆ ที่เป็นในรูปแบบระหว่างประเทศ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วความตกลงในรูปแบบนี้จำต้องมาจากความสมัครใจและความยินยอมร่วมกัน แต่สหรัฐฯ กลับสร้างมาตรการพิเศษที่จะนำมาใช้ในการบีบคั้นประเทศที่ไม่ปฏิบัติตามข้อเรียกร้องโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การกระทำของสหรัฐฯ ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากการที่ตนเป็นเจ้าของเทคโนโลยีเป็นเสียส่วนใหญ่ จึงต้องการให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรให้เข้มงวด เพื่อจะได้ปกป้องผลประโยชน์ของตนให้ได้มากที่สุด

วิเคราะห์ผลของการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดกับการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Analysis of the Effect of the Patent Law with Strict Technology Transfer)

จากการศึกษา พบว่า การมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดในประเทศกำลังพัฒนาได้ช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่แท้จริง เพราะการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมาจากหลาย ๆ ปัจจัย มิใช่มาจากการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวด และการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดนั้น จะทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนา อีกทั้งยังมีได้ก่อให้เกิดการส่งเสริมในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่คนในชาติอีกด้วย โดยผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างผลกระทบที่ประเทศไทยต้องประสบปัญหาจากการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวด ดังนี้ 3.3.1) ผลกระทบของสิทธิบัตรต่อราคายาที่ต้องจ่ายของประเทศไทย หากประเทศไทยและเหล่าประเทศกำลังพัฒนาอมรับตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิบัตรยา ผลที่ตามมาอย่างเห็นได้ชัด ก็คือ ภาวะที่ผู้บริโภคนในเหล่าประเทศกำลังพัฒนา ต้องจ่ายค่ายาในราคาที่สูงขึ้นและอาจจะไม่สามารถเข้าถึงสินค้าได้เลย เนื่องจากสิทธิบัตรจะให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรในการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายใต้สิทธิบัตร ผู้ทรงสิทธิบัตรจึงมีอำนาจเหนือตลาดในการกำหนดราคายา ซึ่งราคายาที่สูงย่อมเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงยา เนื่องจากประชากรของไทยและเหล่าประเทศกำลังพัฒนา ส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคเกษตรกรรมและมีฐานะค่อนข้างยากจน ในส่วนผลกระทบของสิทธิบัตรต่อราคายาภายในประเทศ ตลาดยาโรคเอดส์เป็นตลาดหนึ่งที่สะท้อนผลกระทบของสิทธิบัตรต่อราคายาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากยาด้านไวรัสเอดส์ที่จำหน่ายในประเทศมีทั้งยาด้านไวรัสเอดส์ที่ได้รับความคุ้มครองสิทธิบัตร และยาด้านไวรัสเอดส์ที่เป็นยาชื่อสามัญซึ่งผลิตโดยองค์การเภสัชกรรม จากการศึกษา พบว่า ราคายาด้านไวรัสระหว่างปี 2542-2544 ที่เป็นยาสิทธิบัตรมีราคาสูงกว่าราคายาชื่อสามัญประมาณร้อยละ 30-70 และราคายาที่แตกต่างกันนี้มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากราคายาชื่อสามัญลดต่ำลงมากกว่าราคายาสิทธิบัตร (จิราพร ลี้มปานานนท์, 2547: 211-219) 3.3.2) ผลกระทบของการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรของไทย (Compulsory Licensing) ประเทศไทยประกาศใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรของไทย หรือที่เรียกว่า “มาตรการบังคับใช้สิทธิ” มีขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นการประกาศใช้สิทธิกับสิทธิบัตรยาด้านไวรัสเอดส์ ได้แก่ ยาเอฟิเรนซ์ (Efavirenz) โคลพิโดเกรล (Clopidogrel) และยาสูตรผสมระหว่างโลพินาเวียร์ และ ริโทนาเวียร์ (Lopinavir & Ritonavir) ลงนามโดยอธิบดีกรมควบคุมโรค และปลัดกระทรวงสาธารณสุข

เหตุผลสำคัญที่กระทรวงสาธารณสุขต้องดำเนินการประกาศใช้สิทธิ ก็เนื่องจากเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2546 รัฐบาลไทยได้มีการประกาศนโยบายเข้าถึงยาต้านไวรัสเอชไอวีอย่างถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนที่ยากจนสามารถเข้าถึงยาได้ กระทรวงสาธารณสุขจึงต้องร่วมกับสำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติที่จะดำเนินการให้ประชาชนไทยทุกคนซึ่งมีสิทธิที่จะได้รับยาตามรายการที่ปรากฏในบัญชียาหลักแห่งชาติ รวมทั้งยาอื่น ๆ ที่มีความจำเป็น ซึ่งรัฐบาลก็ได้พยายามจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขให้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยในปี พ.ศ. 2550 งบประมาณด้านสาธารณสุขมีรวมกันถึงประมาณ 170,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 12 ของงบประมาณทั้งประเทศ และมีงบประมาณเพื่อการรักษาผู้ป่วยเอชไอวีถึงกว่า 3,800 ล้านบาท แต่ถึงกระนั้นก็ตาม รัฐบาลก็ยังไม่สามารถจัดบริการให้ประชาชนเข้าถึงยาตามบัญชียาหลักแห่งชาติและยาอื่น ๆ ที่จำเป็นได้ทุกรายการ เนื่องจากยาหลายรายการมีราคาสูงมาก เพราะเป็นยาที่มีผู้จำหน่ายเพียงรายเดียว ไม่มีการแข่งขันในตลาด โดยเฉพาะยาที่มีสิทธิบัตรทั้งหลายนั่นเอง การใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาของไทยในครั้งนี้ สหรัฐฯ ได้ออกมาต่อต้านอย่างรุนแรง ด้วยการกล่าวหาว่าไทยใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรอย่างไม่โปร่งใส (วิชัย โชควิวัฒน์, 2551: 7) และใช้เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งในการขึ้นบัญชีดำประเทศไทยจากบัญชีที่จับตามอง ลงไปอยู่ในบัญชีประเทศที่ “จับตามองเป็นพิเศษ” และอาจจะดำเนินการตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP) ซึ่งเป็นระบบที่สหรัฐฯ ใช้ในการบีบคั้นให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ตลอดเวลา ถึงแม้ประเทศไทยจะได้ชี้แจงอย่างชัดเจนแล้วว่าได้ปฏิบัติตาม พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และกฎกติกาของสากลตามข้อตกลงทริพส์ขององค์การการค้าโลกที่ได้มีการให้อำนาจไว้ แต่ทั้งสหรัฐฯ และบริษัทข้ามชาติก็ยังไม่ยอมรับ การต่อต้านของสหรัฐฯ ครั้งนี้ทำให้เห็นชัดเจนว่า กฎหมายสิทธิบัตรได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการผูกขาดตลาดเพียงผู้เดียว โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่สหรัฐฯ ไม่ได้มองเห็นถึงความเดือดร้อนของผู้ป่วยที่ต้องได้รับการรักษาอย่างเร่งด่วนและไม่สามารถเข้าถึงยาได้ อันมาจากการที่ยามีราคาแพงจากผลของการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร การกระทำดังกล่าวเป็นที่แน่นอนว่าการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดตามที่สหรัฐฯ เรียกร้องนั้น จะไม่มีส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่คนในชาติอย่างแน่นอน (3.3.3) ผลกระทบต่อทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ประเทศกำลังพัฒนาโดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งทำให้ประเทศเหล่านี้มีวัตถุดิบที่มีประโยชน์ในทางอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมยา อาหาร และการเกษตร ซึ่งประชากรโลกกว่าร้อยละ 80 ในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้ยาแผนโบราณและพืชสมุนไพรในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จากการศึกษาจะพบว่า พืชกว่า 35,000 ชนิด มีคุณสมบัติในการเป็นตัวยา หรือประมาณ 2/3 ของพืชที่มีอยู่ในโลก มีที่มาหรือพบได้ในประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนี้ สถิติได้แสดงให้เห็นว่าตัวยา (Active compounds) กว่า 120 ชนิดที่ใช้เป็นวัตถุดิบทางยาของแผนปัจจุบัน ได้มาจากการสกัดจากพืชตามธรรมชาติ จากการประมาณพบว่า มูลค่าในท้องตลาดของผลิตภัณฑ์ยาที่ได้จากการสกัดจากพืชนั้นมีอยู่ประมาณ 43,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และพันธุ์พืชที่ปรับปรุงขึ้นโดยใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองเป็นฐาน ก็มีมูลค่าเป็นจำนวนเงินมากกว่า 15,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนามักจะประสบปัญหาในด้านการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ รวมทั้งทุนและเทคโนโลยีในการที่จะวิจัยและพัฒนา

แต่ประเทศกำลังพัฒนากลับมีความรู้พื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ (จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และคณะ, 2548: 166) ที่ได้สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต แต่ความรู้เหล่านี้ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ เพราะถือว่าขาดคุณสมบัติอันเนื่องมาจากความรู้ที่ปรากฏอยู่แล้ว จึงเกิดช่องว่างในการใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่ประเทศพัฒนาแล้วที่มีความพร้อมไปด้วยบุคลากร ทุน และเทคโนโลยี แต่ขาดแคลนทรัพยากร โดยการให้นักวิจัยเข้าไปทำการสำรวจและรวบรวมทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศกำลังพัฒนาฯ เมื่อมีการวิจัยและพัฒนาในขั้นที่สูงขึ้นแล้ว ก็จะถูกถือว่าเป็นเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งก็จะกลายเป็นผลิตผลทางปัญญาของผู้วิจัยนั้น ๆ และนำไปขอรับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้ จากการอาศัยทรัพยากรของประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่จำเป็นต้องขออนุญาตและจ่ายค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น จากการศึกษาของผู้วิจัย พบว่า ยังมีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาในเรื่องของการยื่นจดสิทธิบัตรที่เกี่ยวกับทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนาที่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน โดยผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างที่สำคัญที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการตัดสินคดีและถือเป็นแนวทางความคิดอย่างหนึ่งของสหรัฐฯ ที่มีมุมมองที่แตกต่างกับประเทศกำลังพัฒนา ดังนี้ ศาลสหรัฐอเมริกา เคยตัดสินในคดี Consolidated Aluminum Corp. Vs Foseco In'tl Ltd. ว่าการที่บุคคลใดคิดค้นประโยชน์ของการประดิษฐ์ได้เป็นคนแรก มิได้หมายความว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ประดิษฐ์โดยนัยกฎหมาย ผู้ประดิษฐ์ตามกฎหมายสิทธิบัตร ได้แก่ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหรือที่ได้คิดค้นกรรมวิธีซึ่งนำไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายของการประดิษฐ์ ซึ่งหมายความว่า เจ้าของภูมิปัญญาจะไม่ได้การยอมรับว่าเป็นผู้ประดิษฐ์หรือเป็นผู้ประดิษฐ์ร่วม เนื่องจากเจ้าของภูมิปัญญาไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรรมวิธี ซึ่งนำไปสู่ผลขั้นตอนสุดท้ายของการประดิษฐ์ นอกจากนี้ ยังมีกรณีของบริษัท Grance W.R. ซึ่งเป็นบริษัทเมล็ดพันธุ์และเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีสำนักงานใหญ่ในสหรัฐฯ ได้ดำเนินการขอรับสิทธิบัตรในกรรมวิธีกำจัดศัตรูพืชโดยใช้สารสกัดจากต้นสะเดาต่อสำนักงานสิทธิบัตรสหรัฐฯ และได้มีการออกสิทธิบัตรตามคำขอดังกล่าวในเวลาต่อมา ถึงแม้จะมีการคัดค้านจากประเทศกำลังพัฒนาว่า กรรมวิธีดังกล่าวมิได้เป็นสิ่งใหม่แต่อย่างใด แต่เป็นกรรมวิธีที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและถือว่าปฏิบัติมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนแล้ว แต่ทั้งนี้ภายใต้กฎหมายสิทธิบัตรสหรัฐฯ ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า การเปิดเผยรายละเอียดการประดิษฐ์โดยการใช้ (Prior Use) ซึ่งได้กระทำในต่างประเทศ จะไม่มีผลกระทบต่อความใหม่ของการประดิษฐ์นั้นในสหรัฐอเมริกา ในส่วนของประเทศไทยเองก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา พบว่า เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2548 มีการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการนำกวาวเครือขาวมาใช้เรื่อง Breast Enhancement System (ระบบเพิ่มขนาดเต้านม) ซึ่งถือสิทธิโดย Savvier Inc. ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีข้อถือสิทธิ 37 ข้อ ซึ่งเน้นการใช้อุปกรณ์ขนาดเต้านมควบคู่กับการใช้กวาวเครือขาว และเมื่อวันที่ 8 กันยายน 2548 ก็พบว่า มีการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรการสกัดกวาวเครือขาวเกี่ยวกับเรื่อง Pueraria Candollei Var.Mirifica A Shaw & Suvat Extract (สารสกัดจากกวาวเครือขาว) โดยนักประดิษฐ์ Damelio Frank S.SR ซีอีโอของบริษัท Bio-Botanica Inc. และ Mirhorm Youssef พนักงานบริษัท ถือสิทธิโดย Bio-Botanica Inc. ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีข้อถือสิทธิ 19 ข้อซึ่งเน้น

การสกัดสารจากหัวกวาวเครือขาว เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องสำอางกระชับผิว ซึ่งขณะนี้ทางบริษัท Bio-Bonatica Inc. ได้ผลิตสารสกัดจากกวาวเครือขาว ภายใต้ชื่อทางการค้า “Puresterol” และมีกรนำมาเข้ามาทำในตลาดประเทศไทยอีกด้วย นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2549 พบว่า มีการยื่นจดสิทธิบัตรคุ้มครองการสกัดน้ำผลไม้จากเปลือกมังคุดเพื่อนำไปทำเครื่องดื่ม โดยบริษัท เนเจอร์ซันชายนี โปรตักส์ ซึ่งเป็นบริษัทของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้นำไปยื่นจดต่อสำนักงานกฎหมายสิทธิบัตรสหรัฐฯ โดยมีจำนวนถึง 17 รายการ ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย คือ การจดสิทธิบัตรคุ้มครองจากเปลือกมังคุดมาทำเครื่องดื่ม และวิธีสกัดด้วยการใช้แอลกอฮอล์ โดยมีเมทิลแอลกอฮอล์ผสม 50% รวมถึงการอบแห้งเปลือกมังคุดในระบบสุญญากาศ และจดสูตรเครื่องดื่มน้ำมังคุดรูปแบบต่าง ๆ ที่นำไปผสมกับน้ำผักผลไม้อื่น ๆ เช่น น้ำองุ่น เป็นต้น ทั้งนี้ ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทยได้ถูกเหล่าประเทศพัฒนาแล้วไม่ว่าจะเป็นในยุโรปและอเมริกานำไปใช้เป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับการผลิตเป็นสินค้าในทางอุตสาหกรรม อีกทั้งยังได้มีการใช้เพื่อการวิจัยทางวิทยาศาสตร์มาโดยตลอด และสิ่งที่พัฒนาขึ้นมาได้ใหม่นั้นจะถูกถือว่าเป็นเทคโนโลยีที่อาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรได้ และจะส่งผลทำให้ประเทศไทยอยู่ในฐานะแค่ผู้ส่งออกวัตถุดิบเท่านั้น ไม่สามารถพัฒนาหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ไปในรูปแบบอื่น ๆ ได้ แม้จะมีศักยภาพก็ตาม การกระทำของประเทศสหรัฐอเมริกาดังกล่าว จึงถือได้ว่าเป็นการยื่นจดสิทธิบัตรที่อาศัยองค์ความรู้จากภูมิปัญญาของไทยซึ่งมีมานานแล้ว รวมทั้งยังเป็นการฉกฉวยนำทรัพยากรของประเทศไทยไปหาผลประโยชน์ทางการค้าอีกด้วย (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, ข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับกรณีการผลักดันพืชจีเอ็มโอ: 164)

หากพิจารณาถึงกฎหมายสิทธิบัตรในประเทศไทย จะพบว่ามีมาตรฐานและความเหมาะสมในการบังคับใช้อยู่แล้ว และเป็นกฎหมายที่มีแนวทางต้องการส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นในชาติ ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการมีกฎหมายสิทธิบัตรด้วย แต่การที่จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมให้เป็นไปตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ที่ต้องการให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรเข้มงวดขึ้นไปอีกนั้น จะยิ่งทำให้เป็นการเบียดเบียนวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการมีกฎหมายสิทธิบัตรในประเทศไทย เพราะจะเป็นการสนับสนุนผู้ประดิษฐ์ให้คนต่างชาติเสียมากกว่า และจากการศึกษาผลของการมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากที่กล่าวมาข้างต้น คงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนว่า การมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดไม่ได้ช่วยให้เกิดการวิจัยและพัฒนาแก่คนในชาติและไม่ได้ทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างแท้จริง แต่เป็นการเปิดช่องทางให้ประเทศพัฒนาแล้วเข้ามาตักตวงผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ยิ่งในขณะนี้ประเทศไทยได้มีการเข้าร่วมสนธิสัญญา PCT เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นหลักการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยต้องเสียเปรียบมากขึ้นไปอีก เพราะการขอขึ้นจดสิทธิบัตรตามหลักการนี้จะไม่ใช่การให้ความคุ้มครองเพียงประเทศใดประเทศหนึ่งแล้ว แต่จะเป็นการให้ความคุ้มครองทุกประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคี การยื่นจดสิทธิบัตรในลักษณะดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อตรงต่อนักวิจัยและพัฒนาในประเทศ รวมทั้งการส่งออกของประเทศไทยอย่างแน่นอน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Suggestion)

สรุป (Conclusion)

เมื่อประเทศไทยได้มีการปรับโครงสร้างจากฐานเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมขึ้น จึงส่งผลให้มีการนำเข้าเทคโนโลยี และการลงทุนจากบริษัทต่างชาติเข้ามา สำหรับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในประเทศนั้น ถือได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่สำคัญต่อประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความคาดหวังที่จะทำให้มีการยกระดับความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้น รวมทั้งต้องการได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้คนในชาติได้รู้จักเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในส่วนของบริษัทต่างชาติในประเทศที่พัฒนาแล้ว ก็เริ่มมองหาช่องทางการตลาดใหม่ ๆ เมื่อไม่สามารถแข่งขันทางการตลาดในประเทศตนเองได้ เพราะเหตุว่าเทคโนโลยีในประเทศตนเองเกิดการอิ่มตัว ดังนั้น จึงมีเป้าหมายที่มุ่งมายังประเทศที่กำลังพัฒนานั่นเอง ซึ่งประเทศเหล่านี้มีความต้องการใช้เทคโนโลยี แต่ขาดแคลนเงินทุน และการวิจัยพัฒนา ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญที่จะคิดค้นเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพขึ้นมาได้

เมื่อเกิดการเข้ามาลงทุนในประเทศกำลังพัฒนาแล้ว สิทธิบัตรจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยเป็นหลักประกันให้กับประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งเป็นเจ้าของเทคโนโลยีว่าตนจะมีอำนาจผูกขาดและผู้ใดจะทำการลอกเลียนแบบมิได้ และจะส่งผลให้สามารถแสวงหาผลประโยชน์และกำไรได้อย่างมหาศาล จึงทำให้เกิดแนวความคิดของกฎหมายสิทธิบัตรที่แตกต่างกันระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนา โดยประเทศกำลังพัฒนาได้มีแนวคิดว่าต้องการส่งเสริมให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นของคนในชาติ และให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างแท้จริง โดยแนวความคิดของประเทศกำลังพัฒนามีมุมมองถึงประโยชน์ของคนในชาติที่จะได้รับจากการมีกฎหมายสิทธิบัตร แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วกลับมองว่า การมีกฎหมายสิทธิบัตรที่เข้มงวดจะส่งผลให้เกิดบรรยากาศการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องมีการบังคับใช้กฎหมายสิทธิบัตรที่เป็นมาตรฐานสากล ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ประเทศที่พัฒนาแล้วเหล่านั้นไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะเข้ามาถ่ายทอดเทคโนโลยีให้อย่างแท้จริง แต่เข้ามาเพื่อแสวงหาผลกำไรเป็นหลัก โดยใช้กฎหมายสิทธิบัตรเป็นเครื่องมือในการมีอำนาจผูกขาด ซึ่งความแตกต่างของเศรษฐกิจและสภาพสังคมวิทยาของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นอยู่ ส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เนื่องจากไม่ได้ใช้ประโยชน์จากกฎหมายสิทธิบัตร และเจ้าของสิทธิบัตรส่วนใหญ่ก็ล้วนแล้วแต่อยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งนั้น ฉะนั้น กฎหมายสิทธิบัตรจึงมีขึ้นเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้กับคนต่างชาติมากกว่าคนในชาติ โดยสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำของประเทศพัฒนาแล้วในการผลักดันและกดดันให้ประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทยให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างหลักการต่าง ๆ ที่ประเทศไทยจะนำไปปฏิบัติตามที่ตนต้องการ โดยมีได้คำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ของประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความแตกต่างกับประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างสิ้นเชิง

ข้อเสนอแนะ (Suggestion)

การคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร โดยเฉพาะผลกระทบต่อยาและระบบสุขภาพของประเทศไทย นั้น พบว่า ระบบกฎหมายสิทธิบัตรไม่ได้ทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นและการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่คนในชาติ แต่เป็นการเอื้อผลประโยชน์ให้กับประเทศพัฒนาแล้วมากกว่า เพราะการให้อำนาจผูกขาดในเรื่องยา ส่งผลให้ยามีราคาแพง และการคุ้มครองสิทธิบัตรเกี่ยวกับยาโดยส่วนใหญ่แล้วเจ้าของสิทธิบัตรอยู่ในประเทศพัฒนาแล้วทั้งหมด จึงทำให้ผู้ป่วยในประเทศได้รับความเดือดร้อน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะมีการออกกฎหมายมาตรการควบคุมราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดสิทธิบัตร โดยการจัดตั้งองค์กรหนึ่งเข้ามาดูแล เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการกำหนดราคาขายที่สูงเกินไปโดยอาศัยการได้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวจากการจดสิทธิบัตร แล้วจะนำมาแสวงหาผลประโยชน์และกำไรอย่างไม่มีขีดจำกัด แต่คำถามที่จะตามมา ก็พบว่า จะใช้เกณฑ์ใดในการกำหนดราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดสิทธิบัตรให้มีความเหมาะสม ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สิ่งที่จะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา คือ ราคาวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ ค่าแรง ค่าใช้จ่ายที่ได้เสียไปตลอดระยะเวลาที่มีการวิจัยและพัฒนา แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับภาระระหว่างตัวแทนขององค์กรกับเจ้าของสิทธิบัตรด้วย ซึ่งมาตรการนี้จะมีข้อดี คือ สามารถเข้าไปตรวจสอบได้ถึงการกำหนดราคาขายของเจ้าของสิทธิบัตรว่าจะแสวงหาผลประโยชน์เกินควรที่จะเป็นหรือไม่ เพราะสามารถทราบถึงต้นทุนหลักที่แท้จริงได้ แต่ทั้งนี้ เกณฑ์ในการกำหนดราคาจะต้องมิให้เจ้าของสิทธิบัตรได้รับความเสียหาย ซึ่งหมายความว่า จะต้องมิให้ขาดทุน เพราะมิฉะนั้นแล้ว จะส่งผลให้ไม่มีผู้ใดอยากทำการวิจัยและพัฒนา และหากต้องการให้มาตรการนี้มีผลในการใช้ระหว่างประเทศ เหล่าประเทศกำลังพัฒนาจะต้องรวมตัวกัน เพื่อที่จะได้นำมาเป็นมาตรการระหว่างประเทศที่จะนำมาใช้บังคับกับเหล่าประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งในอดีต จะพบว่า เหล่าประเทศพัฒนาแล้วเท่านั้นที่สร้างหลักการต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้ควบคุมประเทศที่กำลังพัฒนา และคำถามต่อมาก็คงพบว่าเหล่าประเทศที่พัฒนาแล้วจะยินยอมใช้มาตรการที่เหล่าประเทศกำลังพัฒนาเสนอมาหรือไม่ โดยในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จากการศึกษาตลาดโลก ที่ประกอบไปด้วยประเทศกว่า 200 ประเทศ เศรษฐกิจโลกถูกรอบงำและบงการโดยประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมแล้วเพียง 24 ประเทศ โดยมีประเทศที่เป็นแกนนำทุนนิยมโลก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี ประเทศนอกเหนือไปจากนี้ส่วนใหญ่ล้วนเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาและมีจำนวนประชากรอยู่เป็นจำนวนมาก หากประเทศกำลังพัฒนานี้สามารถรวมตัวกันได้ ก็จะกลายเป็นแหล่งตลาดที่ใหญ่มาก ซึ่งจะกลายเป็นเป้าหมายดึงดูดให้ประเทศที่พัฒนาแล้วเข้ามาหาช่องทางทางการตลาดเพื่อสร้างรายได้อย่างมหาศาล ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนามีอำนาจในการต่อรองทางการตลาดที่มากพอ จะกดดันให้ประเทศที่พัฒนาแล้วยอมรับในมาตรการดังกล่าวข้างต้น ที่จะมีผลใช้บังคับระหว่างประเทศ

ผู้วิจัยเห็นว่า มาตรการนี้เป็นมาตรการที่สามารถรักษาผลประโยชน์ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทยด้วยไม่มากนักน้อย เพราะสามารถใช้เป็นมาตรการถ่วงดุลการผูกขาดได้ในการเป็นเจ้าของสิทธิบัตร หากสามารถนำมาตรการนี้มาใช้ได้จริงก็จะเอื้อผลประโยชน์ให้กับคนในชาติได้ โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิบัตรยา อีกทั้งจะทำให้ประชากรของประเทศไทยที่เป็นชนชั้นระดับรากหญ้าเสียเป็นส่วนใหญ่สามารถ

เข้าถึงยารักษาโรคได้ เนื่องจากที่ผ่านมาจะพบว่าประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาพยายามที่จะให้ประเทศไทยมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสิทธิบัตรตลอดเวลา ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยก็ได้ปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มความคุ้มครองกรรมวิธีในการผลิตตัวยา การขยายระยะเวลาคุ้มครองให้นานขึ้น เป็นต้น เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่จะได้รับสิทธิพิเศษทางศุลกากร หรือ GSP ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ตลอดที่ผ่านมาประเทศไทยพัฒนาแล้วเป็นฝ่ายที่มีอำนาจในการเจรจาต่อรองเสมอ เพราะเป็นประเทศมหาอำนาจที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยี ในความเป็นจริง ประเทศไทยกำลังพัฒนาอาจไม่สามารถปฏิเสธข้อเรียกร้องของประเทศที่พัฒนาแล้วได้ แต่ประเทศไทยกำลังพัฒนาสามารถสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรองให้มากขึ้นได้ มิใช่เป็นเพียงแต่ฝ่ายรับอย่างเดียว แต่ควรที่จะเป็นฝ่ายรุกบ้าง ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นว่า รูปแบบการเจรจาต่อรองควรจะเป็นไปในลักษณะแบบได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ Win To Win จึงจะถือว่าการเจรจานั้นประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง แต่กระนั้นก็ตาม มาตรการที่ผู้วิจัยได้เสนอแนะไปนั้นก็จะต้องได้รับการศึกษาและวิจัยถึงผลกระทบที่จะตามมาด้วย

เนื่องจากผลิตภัณฑ์ยาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาโรค ประชากรทุกคนควรจะมีโอกาสเข้าถึง แต่การที่สิทธิบัตรเป็นอุปสรรคตัวหนึ่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ยามีราคาแพงขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าทางรัฐบาลควรที่จะต้องยื่นมือมาบรรเทาภาระที่เกิดขึ้นให้แก่ประชาชนในชาติ โดยวิธีการยกเว้นหรือลดภาษีของผลิตภัณฑ์ยาที่จดสิทธิบัตรลง เพื่อที่จะให้ผลิตภัณฑ์ยามีราคาถูกลง แต่ทั้งนี้ ต้องป้องกันการกำหนดราคายาเกินความเป็นจริงแม้จะมีการยกเว้นหรือลดภาษีแล้ว โดยจะต้องมีการนำมาตรการควบคุมราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดสิทธิบัตรมาใช้ประกอบด้วย

สิ่งที่ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางข้างต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ประชากรในประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทยสามารถเข้าถึงยารักษาโรคได้ทุกชนชั้น เพราะยารักษาโรคเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนกว่าสิ่งประดิษฐ์ทั่วไปที่ได้รับการจดสิทธิบัตร หากยารักษาโรคไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น ก็จะมีส่งผลกระทบต่อความเสียหายที่แม้แต่เงินก็ไม่สามารถชดเชยคืนมาได้ นั่นก็คือ ชีวิตของคนที่ต้องล้มหายตายจากไปเพราะโรคร้าย ด้วยเหตุผลที่ว่ายาราคาแพงมากอันมาจากการมีสิทธิบัตรนั้นหรือ นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามาตรการควบคุมราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดสิทธิบัตรนั้นอาจจะใช้เป็นมาตรการในการควบคุมการกำหนดราคาส่งหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกรักได้นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ยาที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ทั้งนี้ ต้องมีการวิจัยถึงผลกระทบที่ตามมาด้วย ในส่วนของทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ผู้วิจัยเห็นว่าควรเร่งรีบให้มีการออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยอย่างรวดเร็ว มิฉะนั้นแล้ว ประเทศไทยจะต้องสูญเสียรายได้มหาศาล อันเกิดจากการถูกฉกฉวยทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย โดยประเทศที่พัฒนาแล้วไปจดสิทธิบัตรเป็นของตนเอง ประกอบกับเวลานี้ประเทศไทยได้เข้าร่วมสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (PCT) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ยิ่งเป็นการเอื้อประโยชน์การจดสิทธิบัตรให้แก่ประเทศที่พัฒนาแล้วมากยิ่งขึ้น เพราะการยื่นขอจดทะเบียนสิทธิบัตรนั้น จะไม่ได้มีผลเป็นการยื่นขอคุ้มครองเพียงประเทศใดประเทศหนึ่งแล้ว แต่จะส่งผลให้ได้รับการคุ้มครองในประเทศภาคีด้วย

จากการศึกษาของผู้วิจัย ได้พบว่า หน่วยงานรัฐบาลได้มีการเตรียมทำร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยแล้ว แต่ยังอยู่ในช่วงการวางแผนแนวทางกันและการดำเนินการ เป็นไปอย่างล่าช้า ซึ่งผู้วิจัยไม่อาจทราบได้ว่า แนวทางที่จะกำหนดให้มีการคุ้มครองนั้นจะเป็นไปในทิศทางใดบ้าง ในส่วนของความเห็นของผู้วิจัยมองว่าร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรจะกำหนดให้มีการจ่ายค่าตอบแทนและให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นผู้อยู่ในฐานะถือสิทธิบัตรร่วมได้ด้วย เนื่องจากการที่ประเทศพัฒนาแล้วสามารถนำเอาผลประโยชน์ทางทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยไปแสวงหาผลกำไรได้ เกิดจากประเทศพัฒนาแล้วอ้างหลักการให้สิทธิที่จะยื่นคำขอรับสิทธิบัตรก่อน (Right of Priority) ตามหลักการการให้ความคุ้มครองทางด้านสิทธิบัตรตามอนุสัญญากรุงปารีสเพื่อความปลอดภัยทางอุตสาหกรรม 1883 (Paris Convention for the Protection of Industrial Property 1883) กล่าวคือ ผู้ที่ยื่นคำร้องขอรับสิทธิบัตรก่อน จะมีสิทธิก่อนในการเป็นเจ้าของสิทธิบัตรประเภทนั้น ประกอบกับการที่ประเทศที่กำลังพัฒนานั้นเพิกเฉยต่อทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง จึงเป็นโอกาสประเทศที่พัฒนาแล้วเข้ามาฉกฉวยขอยื่นจดสิทธิบัตรก่อนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การที่จะออกกฎหมายห้ามมิให้ประเทศพัฒนาแล้วนำเอาทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยไปทำการวิจัยพัฒนา ก็คงจะเป็นสิ่งที่ไม่สมควรมัก เพราะการวิจัยและพัฒนาควรจะได้รับส่งเสริมให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วหรือในประเทศที่กำลังพัฒนาก็ตาม แต่ทั้งนี้จะต้องมีข้อแม้ในกรณีประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถจะทำการคิดค้นวิจัยเพิ่มเติมได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลในเรื่องการขาดศักยภาพความเชี่ยวชาญ เงินทุน อุปกรณ์เครื่องมือ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ประเทศที่พัฒนาแล้วอาจมีความพร้อมมากกว่า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรว่า การจะนำทรัพย์สินทางปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศกำลังพัฒนาแล้วไปวิจัยและพัฒนาที่เพิ่มขึ้นย่อมทำได้ เพราะจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แต่ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของประเทศที่ตนเข้ามาใช้ทรัพย์สินด้วย โดยการที่แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยพัฒนาขึ้นมานั้นให้กับประเทศผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือถ่ายทอดกลับไปให้ผู้เป็นเจ้าของด้วย

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. สืบค้นจากเว็บไซต์ www.ipthailand.go.th
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2544). *สิทธิบัตร: แนวความคิดและบทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และคณะ. (2548). *ความตกลงพหุภาคีขององค์การการค้าโลกกับผลกระทบต่อฐานทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย.
- จิราพร ลิ้มปานานนท์. (2547). *ข้อตกลงการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา: การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา กับผลกระทบต่อระบบยาและระบบสุขภาพของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- ทัชชมัย ฤกษ์สุต. (2551). *กฎหมายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ องค์การการค้าโลก (WTO): บททั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

- ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม และชนินทร์ มีโกคี. (2539). รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาผลกระทบของระบบ GSP สหรัฐอเมริกาที่มีต่อการส่งออกไทย. กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.
- ธัชชัย ศุภผลศิริ. (29 พฤศจิกายน 2531). เอกสารการสัมมนาปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์ เรื่อง วิเคราะห์ประเด็นกฎหมายในการแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 กรณีความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจ สภาผู้แทนราษฎร.
- รักษวร ใจสะอาด และ นุศราพร เกษสมบุรณ์. (2547). ข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา: ผลกระทบต่อการเข้าถึงยา. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- วิชัย โชควิวัฒน์. (2551). การพัฒนาการเข้าถึงยาในประเทศไทย: การใช้ข้อยืดหยุ่นต่าง ๆ ของข้อตกลงทริปส์. กรุงเทพฯ: อุกาการพิมพ์.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2547). ข้อตกลงการค้าเสรีไทย-อเมริกา: ข้อตกลงการค้าเสรีกับกรณีการผลักดันจีเอ็มโอ. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- วิทยากร เชียงกุล. (2550). อนาคตเศรษฐกิจโลกและทางออกของไทย. กรุงเทพฯ: บ้านพระพิศมัย.
- วิศิษฐ์ ลิมานนท์. (2532). การคุ้มครองซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ตามกฎหมายไทย. วารสารดุลพาหะ ปีที่ 36 (มกราคม-กุมภาพันธ์): 28.
- สมชาย รัตนเชื้อสกุล และคณะ. (2552). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้สัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ.สืบค้นวันที่ 5 เมษายน 2557, จากเว็บไซต์ http://measwatch.org/sites/default/files/bookfile/MonDecember2009-19-1-39-TT_01_0.pdf
- สุธี ประศาสน์เศรษฐ. (2530). แนวความคิด ประเด็นปัญหา และแรงผลักดันระหว่างประเทศเกี่ยวกับระบบทรัพย์สินทางปัญญา. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ (กันยายน): 101-103.
- สุวินัย ภรณวลัย. (2535). ทฤษฎีบริษัทข้ามชาติกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bernard Remiche and Hélène Desterbecq. (2000). *Revue Internationale de droit Economique on pharmaceutical patents in the GATT agreements: What stake*. Paris: (n.p.).
- Guy Feuer et Herve' Cassan. (1997). *Les transferts de technologie: droit international du de'veloppement*. Paris: Dalloz.
- Paul-Henry. (1980). *Transfert des connaissance et rapport de pouvoir: domination ou partage?*. Paris: Unesco.

Translated Thai References

- Jakkrit Kuanpoth. (2001). *Patents: Concepts and analysis*. Bangkok: Nititham.
- Jakkrit Kuanpoth. et al. (2005). *WTO's multilateral agreement and its effects on resources base*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Jiraphorn Limpananont. (2004). *Thailand free trade area agreement-United States of America: Protection of intellectual property with the impact on medicine and health system of Thailand*. Bangkok: Pimdeekarnpim.
- Ministry of commerce, Department of Intellectual Property. Website www.ipthailand.go.th
- Raksaworn Jaisa-Ard, Nussaphorn Ketsomboon. (2004). *Thailand free trade area agreement-United States of America: The impact of drug access*. Bangkok: Pimdeekarnpim.
- Somchai Rattanachuesakul. (2009). *Research report on problems of technology transfer under the Convention on Biological Diversity*. Retrieved April 5, 2014, from website http://www.measwatch.org/sites/default/files/bookfile/MonDecember2009-19-1-39TT_01_0.pdf
- Suthi Prasatsanaseth. (1987). Concept, Issues and International thrust of intellectual property system. *Economic Journal of Thammasat University (September)*: 101-103.
- Suwinaï Bhornranawalai. (1992). *Theory of multinational corporation with economic development in Thailand 2nd edition*. Bangkok: Thammasat University.
- Thammawit Terd-Udomtham and Chanin Meepokee. (1996). *Research report on the impact of the GSP system of United States of America has continued to exportation of Thailand*. Bangkok: Department of Foreign Trade Ministry of Commerce Thailand.
- Thatchai Supapholsiri. (1987). *Seminar document on the Copyright Law problems: Analysis of legal issues in the Copyright Act 1978 edits in case of relations with the United States of America*. Bangkok: Parliamentary committee on economic of Thailand
- Thatchamai Rirksasut. (2008). *International Economic Law of World Trade Organization (WTO): General Provisions*. Bangkok: Winyuchon.
- Wichai Chokwiwatana. (2008). *Development on drug access in Thailand: The usage of flexibility of TRIPS agreement*. Bangkok: Usakarnpim.
- Wisit Limanont. (1989). The law of Thailand with computer software protection. *Dullapaha Journal 36 (January-February)*: 28.

- Witoon Lianjamroon. (2004). *Thailand free trade area agreement-United States of America: Free trade agreements with case of GMO pushed*. Bangkok: Pimdeekarnpim.
- Wittayakorn Chiangkul. (2007). *Global economic future and the exit of Thailand*. Bangkok: Baan Pra-Atid.